

Naslov originala:
L'ENVERS ET L'ENDROIT
Albert Camus

Copyright © Editions Gallimard, Paris, 1958. All rights reserved.

Copyright © 2022 ovog izdanja Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednik:
Ivan Isailović

Prevod:
Ljubica Đurić

Lektura i korektura:
Adriana Micić

Dizajn korica:
Tijana Kazimirović

Prelom:
Tijana Kazimirović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
imejl: info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

ALBER KAMI

NALIČJE I LICE

Prevela s francuskog:
Ljubica Đurić

KONTRAST
Beograd, 2022.

Žanu Grenijeu

PREDGOVOR

Eseji sabrani u ovoj knjizi napisani su 1935. i 1936. godine (imao sam tada dvadeset dve godine), a objavljeni godinu dana kasnije, u Alžiru, u vrlo malom broju primeraka. To izdanje se već dugo ne može naći, a ja sam oduvek odbijao ponude da se *Naličje i lice* ponovo štampa.

Nema nikakve misterije u mojoj tvrdoglavosti. Ne poričem ništa iz ovih spisa, ali mi je njihova forma uvek delovala nespretno. Predrasude koje i protiv svoje volje gajim prema umetnosti (objasniću kasnije zašto) dugo mi nisu dopuštale da razmišljam o njihovom ponovnom izdavanju. Uz naoko tako veliku taštinu, čovek bi pomislio da moja druga dela potpuno ispunjavaju sve kriterijume. Treba li da pojasnim da nije to u pitanju? Prosto sam osetljiviji na nespretnosti *Naličja i lica*, kojih sam i te kako svestan, nego drugih dela. Kako to objasniti a ne priznati da je to zato što se ova knjiga bavi temama koje su mi najbliže srcu, a time me pomalo i odaje? Pošto smo pitanje njene književne vrednosti time rešili, smem da priznam da ova knjižica za mene ima veliku vrednost, kao svedočanstvo. Kažem baš „za mene”, jer preda mnom ona svedoči, od mene zahteva verodostojnost, čije dubine i poteškoće jedini ja znam. Pokušaću da objasnim zašto.

Bris Paren često tvrdi da je upravo u ovoj knjižici ono najbolje što sam napisao. Ali Paren greši. I, znajući dobro njegovu odanost, ne kažem to zbog one netrpeljivosti

koju svaki umetnik oseti prema onima koji imaju drskosti da tvrde da je ono što je bilo nekad bolje od onoga što je sada. Ne, on greši jer, ako se izuzme njegov genij, čovek sa dvadeset dve godine jedva zna da piše. Ali razumem šta Paren, kao vrsni neprijatelj umetnosti i filozof saosećanja, hoće da kaže. Hoće da kaže – i tu je u pravu – da na ovim nezgrapnim stranama ima više ljubavi nego na svim onima koje su usledile.

Svaki umetnik tako čuva, duboko u sebi, jedinstven izvor koji tokom čitavog njegovog života napaja ono što on jeste i ono što on govori. Kada taj izvor presahne, delo se polako suši i puca. To su ona neplodna polja umetnosti koja nevidljiva reka više ne navodnjava. Kada mu se vlasi prorode i istanje, umetnik, prekriven strnjem, zreo je za tišinu – ili za salone, što dođe na isto. Ja znam da je moje izvorište u *Naličju i licu*, u tom svetu siromaštva i svetlosti u kome sam dugo živeo, i sećanje na taj svet i dalje me čuva od dve suprotstavljene opasnosti koje prete svakom umetniku: ogorčenosti i zadovoljstva.

Pre svega, siromaštvo za mene nije nikada bilo nesreća: svetlost je u njemu raskošno sijala. Čak su i moje pobune bile njome obasjane. To su gotovo uvek – i mislim da to mogu pošteno da kažem – bile pobune za sve, za to da svačiji život bude uzdignut u svetlost. Nisam baš siguran da je moje srce prirodno naginjalo ka toj vrsti ljubavi. Ali okolnosti su mi išle naruku. Postavljen sam na pola puta između bede i sunca da bih ispravio svoju prirodnu ravnodušnost. Beda mi nije dozvoljavala da pomislim da je pod suncem i u istoriji sve dobro; sunce me je naučilo da istorija nije sve. Promeniti život, da, ali ne i svet, koji je bio moje božanstvo. Sigurno sam tako i ušao u ovu svoju neudobnu karijeru, u kojoj nevino hodam po tankoj žici, s teškom mukom idući napred, a ne znajući da li ću stići

do cilja. Drugim rečima, postao sam umetnik, ako uzme-
mo da nema umetnosti bez odbijanja i bez pristanka.

U svakom slučaju, prelepa toplota koja je vladala mo-
jim detinjstvom lišila me je svake ogorčenosti. Živeo sam
u besparici, ali i u nekoj vrsti užitka. Osećao sam neiz-
mernu snagu, samo ju je trebalo usmeriti ka nečemu.
Siromaštvo nije bilo prepreka toj snazi: u Africi more i
sunce ne koštaju ništa. Prepreka je bila u predrasudama i
gluposti. Tamo je sve pogodovalo tome da razvijem neku
vrstu „kastiljanstva”, koje mi je nanelo mnogo zla i kome
se, s pravom, izruguje moj prijatelj i učitelj Žan Grenije,
a koje sam bezuspešno pokušavao da iskorenim, sve dok
nisam shvatio da čoveku i narav može biti usud. Stoga je
bolje bilo prihvatiti sopstvenu gordost i upregnuti je u
svoju službu nego sebi nametati, kako kaže Šamfor, prin-
cipe jače od sopstvenog karaktera. No, pošto sam samog
sebe dobro ispitao, mogu da posvedočim da među mojim
brojnim manama nikada nije bilo one koja je kod nas naj-
raširenija, a to je zavist, taj rak od kog pate sva društva i
sve doktrine.

Zasluga za tu srećnu imunost nije moja. Dugujem je
najpre svojim, koji su oskudevali skoro u svemu, a nisu
zavideli gotovo ni na čemu. Samim svojim ćutanjem, svo-
jom uzdržanošću, svojim prirodnim, trezvenim pono-
som, ta porodica, koja čak nije ni znala da čita, naučila
me je najvažnijim lekcijama, koje i danas pamtim. Osim
toga, i sâm sam bio previše obuzet osećanjima da bih mi-
slio na bilo šta drugo. Čak i danas, kada u Parizu vidim
život velikog bogatstva, ono u meni često budi želju da se
sklonim, ali u toj želji ima i nekog saosećanja. U svetu ima
mnogo nepravdi, ali o jednoj se nikad ne govori: klimi.
Ja sam se dugo, i ne znajući to, tom nepravdom koristio.
Već mogu da čujem optužbe naših ratobornih filantropa,

kada bi me takvi čitali. Hoću da predstavim radnike kao bogataše i buržuje kao siromahe da bi prvi duže ostali u srećnom jarmu, a drugi na vlasti. Ne, nije to. Naprotiv, kada se siromaštvo udruži s tim životom bez neba i bez nade, koji sam, kada sam odrastao, otkrio u užasnim naseljima na obodu naših gradova, tada se i poslednja, najgnusnija nepravda ostvaruje: treba, dakle, učiniti sve da se ti ljudi spasu dvostrukog poniženja bede i ružnoće. A ipak, rođen siromašan, u radničkoj četvrti, nisam znao šta je prava nesreća dok nisam upoznao naša hladna predgrađa. Čak se ni krajnje arapsko siromaštvo ne može meriti s time, jer je nebo drugačije. Ali jednom kada čovek shvati kakva su industrijska naselja, mislim da se zauvek oseća ukaljano i odgovorno što ona postoje.

Ovo što sam rekao i dalje stoji. Ponekad srećem ljude koji žive u bogatstvu kakvo ja ne mogu ni da zamislim. Ipak, moram da se napregnem da bih razumeo kako neko može zavideti na tom bogatstvu. Nekada davno čitave nedelje sam provodio obasut svim dobrima ovoga sveta: spavali smo pod vedrim nebom, na plaži, jeo sam voće i provodio po pola dana u vodi bez igde ikoga. U to vreme sam spoznao jednu istinu koja me je uvek navodila da znake udobnosti i doma primam s ironijom, nestrpljenjem, pa katkad i besom. Iako sada živim bezbrižno, dakle, kao neko ko je privilegovan, ne umem da posedujem. Od onoga što imam i što mi je uvek bilo pružano a da ja to nisam tražio, ne mogu ništa da sačuvam. Ne toliko zbog rasipništva – bar mi se tako čini – koliko zbog druge vrste škrтости: gramziv sam za onom slobodom koja nestaje čim se nagomila previše dobara. Najveći luksuz za mene oduvek se poklapao s nekom vrstom nemaštine. Ja volim gole kuće Arapa i Španaca. Mesto gde najradije živim i radim (i, što je neobično, mesto gde bih mogao mirne duše